

OŁOW (93) *sb m*

Pierwsze o jasne; -ów, -ow-.

sg N ołów (19). ◇ G ołowu (28). ◇ D ołowowi (3). ◇ A ołów (21). ◇ I ołow(e)m (20). ◇ L ołowie (1). ◇ pl N ołowu (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. min. Metal ciężki łatwo poddający się obróbce; plumbum Murm, Mmer¹, Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, JanStat, Cn (90) : Murm 124; Mymer¹ 6v; SZpięglas iefth krufzcz podobny ołowowi/ iedno iż iefth rzecz barzo krukwa kthorą możesz fetrzeć albo fłucz *FalZioł* III 39c; Albo też zpaliwfy wołowe kopyto/ albo też popiołem fpaliwfy dobrze ołow/ á vtrzeć gi czyfcie á z winem rozmieszac. *FalZioł* V 35; Wezmi ołowu/ á rozbiy gi na cienką blachę, á ono miefcze na ktore chczesz przyłóżyć tę blachę: omyj wodą chałunową *FalZioł* V 101, III 36c, d, IV 33b, 46d, V 100, 100v, 101; V myftrza thegoŃch Maczieya vkradli fthuką olovu *LibMal* 1550/157v, 1548/141, 1550/157v; *RejKup* aa7v; Iáko przez Ńkło kiedy fie iáka rzecz widoma/ Oprze o ciemny ołow/ iuż iefth wřzem znáioma. *RejWiz* 118v; *BibRadz Eccli* 22/17; *OrzRozm* E2; *BielKron* 454v, 461v; Argentaria, metalla, et plumbaria, Szyby w których Ńrebro y ołów kopáyą. *Mącz* 219c; Plumbo, Lutuyę/ Spufzczam álbo Spayam ołowem. *Mącz* 306d, 50b, 129a, 142a, 230a, 306c [3 r.], d [2 r.], 373d; Ale gdy Ńadzel iáki ná łonie wyniknie/ trzy iednę fztuczkę ołowu ná drugiey winem lekkim pokrapiáiąc *SienLek* 118v; Blaywais/ iefth fárbá biała z ołowu palona *SienLek* Xxx4v; *RejZwierc* 157; A co to zá głupŃstwo kłániác fie twárzy niemey/ ktora ftać przez fie/ alz żelázem przybita y ołowem przylana niemoże? *SkarŻyw* 532, 532 *marg*; wnet ná nich pomŃta Boża przyŃzłá/ iż Srebro y Ołow/ ktore krufzcze przed tym w gorach BitomŃkich hoynie kopano/ záraz zginęły y przepádły *StryjKron* 448; *KochFr* 9; *Calep* 84a [2 r.], 184b, 523a, 815a [3 r.], 914a; wřzákże żeby zá ten ołow nie inego do Korony nie przywożili/ iedno Ńrebro/ álbo miédz *pretio aequiualent*i wywieżionému ołowowi. *SarnStat* 1234, 219, 967 [2 r.], 1234 [2 r.].

W połączeniach szeregowych (8): KártáginŃcy kupcy thwoi/ mnoŃstwem wřfech bogactw/ Srebrem/ Zelazem/ Cena/ y Ołowem/ nápełniáli iármárki dwoie. *Leop Ez* 27/12; *BielKron* 277, 292v, 293v; *Mącz* 107d, 219b; Zboże/ Sukno/ y Ołow/ mięfo tánie brali/ Dłuzey na Ńwiećie Ludzie/ niźli dźifia trwáli. *BielSat* D3v; *BielRozm* 29.

W porównaniach (6):

~ *Jako comparandum* (5): iákoż fie teraz ŃmieŃz kufic o tákie miáľto/ o tákie zgromádzenie/ iednoŃcią wiáry/ y miłóŃci/ iáko mur kámienny ołowem Ńpoione. *ReszPrz* 7. Cf »jak ołow potonác«, »siny jako ołow«.

Jako comparatum (1): A Prymus piľ on ołow [roztopiony] iáko wodę. *SkarŻyw* 532. ~

Zwroty: »jak(o) ołow potonác, w głębokości wpaŃć« [szyk zmienny] (1:1): Lecż pan duchem moźnym vľt Ńwich dmuchnáł w wodi ony Iż iák ołow w głębokości wpađł on lud Ńzalony *LubPs* gg3; DunaleŃ wiátre m twym zákrýło ich morze/ potonęli iáko ołow w wodách gwałtownych [*absorpti sunt tanquam plumbum*] *BudBib Ex* 15/10.

»ołow rozpuŃcić (a. rozpuszczac); ołow rozpuszczony« [szyk zmienny] (3; 4): *FalZioł* III 39c; *BielKron* 276v; y wznák go połóżyć á ołow mu w vľta roŃpufzczony lać [...] kazał. *SkarŻyw* 532;

[*Dioklecjan*] kazał w wielkim ogniu ołow y ímołę roľpuścić y tám go [*Wita św.*] wrzucić. *SkarŻyw* 553, 441, 553 *marg*; *Replumbo* – Zołowu odłupię, ołow rozpuľczam. *Calep* 914a.

Wyrażenia: »ołow palony« (3): Wezmi ołowu palnego/ blaywaľu/ tutie preparate/ kaźdego dwie vncij/ k temu kadzidla białego/ [...] Thy wľzytki rzeczy maia być na proch ftłuczony *FalZioľ* V 108, V 107v, 114.

»siny, sino jako(by) ołow« (1:1): [*żona Marchoľta miała*] ciało czarne á zmárśfczone/ cycki ľinye íakoby ołow *March*¹ A2; Albo tľuczkiem ołowianym/ w ołowianey ftępcę/ tľucz álbo wierć/ rozány oley/ tám dľugo/ áź będzie geľto y sino íako ołow *SienLek* 47.

»żupa ołowu« (1): O Zupie, írébrá y ołowu, w Olkuľzu. *SarnStat* 339.

[*Zestawienie*: »ołow hiszpański«: przydayże [...] Czwartą część Ołowu kruchego/ álbo Híľzpańkiego co nim piľzą *SienHerb* 597a.]

a. *Prawdopodobnie*: *Bryľa ołowiu* (1) : PanHetman [...] vkazowaľ potrzeby íakosá prochy, tak pod kule íako dozapaľu, kule Ołowy *ActReg* 14.

b. *Przedmiot z ołowiu* (9) :

α. *Ciężarek na sznurze sľuźący jako sonda lub pion; bolis Vulg. PolAnt, Calep; perpendiculum Calep* (7) : Tedy oni ípuľciwľzy ľnę z ołowem do morzá/ náleźli gľębiá ná dwáďcieścia ľążeni *Leop Act* 27/28; *BibRadz Act* 27/28 [2 r.]; *Perpendiculum* – Ołow na ľznurze zawiefzoni, wedlie ktorego muliarze buduiá *Calep* 787b, 134b; *WujNT Act* 27/28, s. 503 *marg*.

β. *Pieczć papienska* (1) : ODpuľty nam tu íakieś/ z Rzymá przedawano/ V ktorych ołowiane/ pyeczćci wiefzano. [...] Ale gdy ftámtd [z *nieba*] ľiftow/ wierzących nie maia/ Niechayże ty z ołowem/ tám ľobye chowáia. *RejZwierz* 106.

γ. *Bat zakończony kawalkami ołowiu; przen: bicie takim batem* (1) :

Szereg: »żelazo i ołow« (1): Zoľnierzem być, ľzczere to baľámuctwo. piľzą Zoľnierzom páragráfy ná gębie, á ze ľbá Y z íialá dobywáia im rubryk żelázem, Y ołowem *CiekPotr* 64.

2. *min. Cyna, myľnie uważana za rodzaj ołowiu; cassiterum (cassiteros) Mącz, Calep; plumbum candidum Mącz, Cn; stannum Mącz* (3) : Cassiterum, Plumbi genus, Ołów. *Mącz* 40a.

Zestawienie: »biały ołow« = *cyna* (2): Stannum [...] Plumbum scilicet candidum, Biały ołów. *Mącz* 411d; *Calep* 169b.

Synonim: **2. cena.**

Cf [OŁÓWEK], [OŁOWIANKA]

LWil, KŁ